

Forensiska undersökningar

– en handläggningsvägledning för åklagare

Rättslig vägledning 2022:31
Utvecklingscentrum
December 2022



Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	4
2	Inledning	5
3	Den forensiska organisationen	7
3.1	Nationellt forensiskt centrum	7
3.1.1	Uppdrag och ansvar	7
3.1.2	NFC:s organisation	7
3.1.3	Ackrediteringar, kvalitets- och kompetenssäkring	7
3.2	Övriga forensiska aktörer inom polisen	8
3.2.1	Forensisk sektion	8
3.2.2	Regional CyberCrime Center (RC3)	9
3.2.3	Ingripandeverksamheten (IGV)	9
3.2.4	Polishundar	9
3.2.5	Nationella operativa avdelningen (Noa)	9
3.3	Andra myndigheter	9
4	Det forensiska flödet	11
4.1	Spår	11
4.1.1	Spår eller beslag	11
4.1.2	Spårflödet	12
4.2	Forensisk sektion	12
4.2.1	Forensisk station	13
4.2.2	Registrering samt spår- och godslistor	13
4.2.3	Statuskontroll	13
4.3	Forensiskt laboratorium	14
4.4	Tidsplan och tidsprognostisering	14
4.4.1	Tidsplan	14
4.4.2	Tidsprognoser är bedömningar	15
4.4.3	Komplexitet	15
4.5	Prioritering av ärenden hos NFC	16
4.6	Begränsningar av vissa undersökningar	16
4.7	Resultatredovisning – sakkunnigutlåtanden	17
5	Åklagarens handläggning av forensiska undersökningar	18
5.1	Åklagaren som påläst beställare	18
5.1.1	Hur åklagaren kan bli påläst?	19
5.2	Forensisk dialog	20

5.2.1	Omfattande eller komplicerade ärenden	20
5.2.2	Övriga ärenden.....	21
5.2.3	Kontaktinformation.....	21
5.3	Åklagarinträde och inledningen av förundersökningen	22
5.3.1	Forensisk överblick.....	22
5.3.2	Kompletterande initiala kriminaltekniska åtgärder	23
5.3.3	En korrekt beställning till NFC.....	23
5.4	Pågående förundersökning och resultatredovisning.....	24
5.4.1	Bevaka forensiken.....	24
5.4.2	Vad som ska redovisas i förundersökningsprotokollet.....	26
5.5	Avslutande av förundersökningen.....	26
5.5.1	Spara spår.....	26
5.5.2	Återkalla beställda undersökningar	27
5.6	Åtal, huvudförhandlingar och dom.....	27
5.6.1	Bevara bevisen.....	27
5.6.2	Lämna inte experter oemotsagda.....	28
5.6.3	Återkoppla resultat och framgångsfaktorer	28
6	Bilagor	30
6.1	Bilaga 1 – Spårlista, exempel	30
6.2	Bilaga 2 – Godslista, exempel.....	31

1 Sammanfattning

- Åklagaren bör söka *forensisk dialog* genom hela utredningsförfarandet – från inledande eller övertagande av en förundersökning till lagakraftvunnen dom
- Åklagaren bör vara en *påläst beställare* av forensiska undersökningar; åklagaren behöver dock sällan ha fördjupade forensiska kunskaper, men kan inte heller överlåta alla forensiska överväganden åt andra
- Åklagaren bör värda NFC:s resurser och bara begära de undersökningar som behövs för att föra utredningen framåt och skapa en robust förundersökning
- Spår och bevis bör säkras snabbt och sedan bevaras så länge som möjligt genom t.ex. beslut om beslag och avspärningar
- Beställningar av forensiska undersökningar ska, enligt Polismyndighetens handbok, göras med specifikation, inbördes prioriteringar och med angivande av eventuell förtur
- Jämförelsematerial (till exempel dna eller fingeravtryck från målsäganden eller andra) ska skickas med beställningen
- Beställda undersökningar bör bevakas och uppdateras samt återkallas vid behov
- Vid huvudförhandling bör förhör med forensiska handläggare åberopas om forensiska frågor är avgörande eller om den misstänkte åberopar förhör med egen expert
- Rättsliga resultat bör återkopplas till kriminaltekniker och forensiker när forensiska undersökningar varit avgörande för bedömningen – som en del av den *forensiska dialogen*
- Kriminaltekniskt relevant information publiceras numera på Rånets webbplats för kriminalteknik: Rånet > Rättsligt > Kriminalteknik, rättsintyg m.m. > Kriminalteknik och DNA
- Den enskilde åklagaren avgör själv vad som är lämpligt utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet

2 Inledning

Denna vägledning ersätter *Kriminalteknik – en handbok för åklagare* utgiven i juni 2012 och uppdaterad i maj 2017. Syftet med vägledningen, som har omarbetats i samverkan med Nationellt forensiskt centrum (NFC), är att fokusera mer på handläggningen av forensiska undersökningar än på forensisk vetenskap och metoder som sådana.

Eftersom kriminaltekniken utvecklas med en hastighet överstigande takten för uppdateringar av handböcker och vägledningar, har avsnitten som beskriver kriminaltekniska undersökningar helt tagits bort. Istället hänvisas till separata publikationer direkt från Polisen och NFC, till exempel fakta- och informationsblad. Dessa är lättare att hålla aktuella och de publiceras och uppdateras löpande på Rånets kriminaltekniska webbplats – nedan benämnd ämnessidan.¹

Åklagaren har i rollen som förundersökningsledare ansvaret för förundersökningens bedrivande.² Det innebär också ett ansvar, tillsammans med NFC som har det forensiska processansvaret, att bidra till en ändamålsenlig och effektiv användning av de forensiska resurserna.

Den forensiska utvecklingen, jämte den rättsliga utvecklingen, har medfört och medför alltjämt en hög belastning på den forensiska verksamheten. Kriminaltekniken kan därför bli en flaskhals i vissa ärenden. Mot den bakgrunden är det extra viktigt att åklagaren söker *forensisk dialog* och, som förundersökningsledare och *påläst beställare*, via polisen begär relevanta, kompletta och rätt prioritetssatta forensiska undersökningar och sedan följer upp dem. Annars kan obehövligen, ofullständiga eller felprioriterade beställningar försena det aktuella ärendet liksom andra ärenden.

Denna vägledning fokuserar i huvudsak på handläggningen av undersökningar med fysisk kriminalteknik och på den forensiska processen i det hänseendet. Vad som specifikt gäller för virtuella spår och it-forensik får, på grund av dess speciella karaktär och egna problematik, lämnas utanför denna vägledning.

Avsnitten 3 och 4 beskriver översiktligt den forensiska organisation och det forensiska flödet, såsom utgångspunkt för avsnitt 5 om åklagarens handläggning.

¹ Rånet > Rättsligt > Kriminalteknik, rättsintyg m.m. > Kriminalteknik och DNA.

² 23 kap. 4 § och 23 kap 18 a § rättegångsbalken samt 1 a § förundersökningskungörelsen (1947:948).

Vägledningen innehåller rekommendationer i olika former. Den enskilde åklagaren avgör själv vad som är lämpligt utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet.

3 Den forensiska organisationen

3.1 Nationellt forensiskt centrum

NFC är, sedan sammanslagningen av Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL) med Polismyndigheten, en nationell avdelning i Polismyndigheten.

3.1.1 Uppdrag och ansvar

NFC leder, utvecklar och utför forensiskt arbete inom områdena informationsteknik, biologiska spår och dna, kemi och teknik samt droganalys. NFC är processägare för och har ansvaret för metodutveckling av hela den forensiska processen inom polisen – från kriminaltekniska brottsplatsundersökningar, laborativ verksamhet och it-forensik till forensiska sakkunnigutlåtanden.

I NFC:s uppdrag ingår vidare forskning och utveckling, att utgöra expertstöd och bedriva utbildning. NFC agerar även sammanhållande i forensisk samverkan med andra myndigheter och aktörer, både inom Sverige och utomlands.

NFC har verksamhetsansvar endast för den egna verksamheten. Verksamhetsansvaret för till exempel forensiska sektioner och regionala it-brottscentrum (RC3 – Regional CyberCrime Center) ligger emellertid på respektive polisregion, liksom Nationella operativa avdelningen (Noa) ansvarar för den verksamhet som till exempel bedrivs på Swedish CyberCrime Center (SC3).

3.1.2 NFC:s organisation

NFC är en nationell avdelning inom Polismyndigheten med huvudsäte i Linköping. Avdelningen sysselsätter drygt 650 medarbetare på tolv driftställen i Borås, Göteborg, Halmstad, Kristianstad, Linköping, Malmö, Stockholm, Sundsvall, Umeå, Uppsala, Växjö och Örebro.

3.1.3 Ackrediteringar, kvalitets- och kompetenssäkring

NFC:s laboratorier är kvalitets- och kompetenssäkrade samt ackrediterade av ett externt ackrediteringsorgan.³ Ackreditering innebär att de är formellt godkända att utföra vissa specificerade provningar och mätningar givet en eller flera kvalitetsstandarder. Den samlade kvalitetssäkringen innebär höga krav på dokumentation, system för kvalitetssäkring, avvikelser- och klagomålshantering samt krav på att medarbetarna har rätt kompetens, behörighet

³ Swedac, ISO/IEC 17025 och 17020.

och befogenhet för sina uppgifter. Därtill genomförs interna och externa revisioner samt kompetensprövningstester – både regelbundet och vid förändringar.

Den forensiska personalen, som oftast har en akademisk utbildning redan innan de anställs på NFC, får efter anställningen en intern forensisk grundutbildning (laborant, ca 6 månader) och ämnesspecifik upplärning (forensisk handläggare, ca 2 år) med kompetensavstämningar och avslutande examination. Efter genomgången forensisk grundutbildning tilldelas den forensiska handläggaren ärendebehörighet efter kompetens, erfarenhet och examination. Tydliga behörigheter finns även under upplärningsstadiet.

- C-behörighet innebär att man arbetar under översyn av handledare.
- B-behörighet innebär i huvudsak att man har uppfyllt ämnesspecifika kompetenskrav för aktuell funktion.
- A1/A2-behörighet innebär att man har examinerats enligt ämnesspecifika kompetenskrav för aktuell funktion.

För att behålla sin behörighet måste den forensiska handläggaren arbeta med respektive funktion med viss regelbundenhet.

3.2 Övriga forensiska aktörer inom polisen

Även andra aktörer inom Polismyndigheten arbetar med spårsäkring och olika typer av forensiska undersökningar.

3.2.1 Forensisk sektion

I varje polisregion finns en forensisk sektion (se avsnitt 4.2) som ansvarar för den forensiska verksamheten i regionen och de underliggande forensiska stationerna (se avsnitt 3.2.1.1 och 4.2.2). De forensiska sektionerna är i allt väsentligt före detta kriminaltekniska rotlar. Processmässigt är sektionerna dock kopplade till NFC och till NFC:s laboratorium.

Fältverksamheten, det vill säga lokala brottsplatsundersökare (lokus) och kriminaltekniker som undersöker brottsplatser och gör platsundersökningar, är organiserad vid de forensiska sektionerna.

3.2.1.1 *Forensisk station*

Det finns 33 forensiska stationer spridda över landet som är underordnade en forensisk sektion. På vissa platser är de samlokaliserade med NFC (Borås, Göteborg, Halmstad, Kristianstad, Linköping, Malmö, Stockholm, Sundsvall, Umeå och Växjö).

3.2.2 Regional CyberCrime Center (RC3)

Vid varje polisregion finns även ett regionalt it-brottscentrum (RC3) som ligger under polisregionens utredningsverksamhet, men som omfattas av NFC:s forensiska processansvar. RC3 svarar för merparten av de mer rutinbetonade it-forensiska undersökningarna medan de sällanförekommande och avancerade undersökningarna utförs av NFC i Linköping.

3.2.3 Ingripandeverksamheten (IGV)

Polisens ingripandeverksamhet – under respektive lokalpolisområde – är de poliser som oftast är först på plats. Därmed är det ofta IGV-poliser som genomför de första initiala åtgärderna och – bland mycket annat – också säkrar spår i mängdbrott.

3.2.4 Polishundar

Varken NFC eller polisens forensiska sektioner har egna hundresurser. Det finns emellertid ca 330 hundekipage (hundförare och hund) i polisens tjänst och två olika typer av polishundar – patrullhundar och specialsökhundar.⁴ Patrullhundar ska vara placerade vid ett eller flera lokalpolisområden (LPO) i ett eller flera polisområden (PO) medan specialsökhundar ska vara inplacerade vid operativa enheten vid respektive polisregion.

Tillgången till polishundsresurs kan variera geografiskt och över tid, liksom att varje enskild hunds träning och kompetens kan variera. En polishund kan emellertid vara ett mycket nyttigt och möjligen underutnyttjat forensiskt hjälpmedel. Hundar kan förutom att hitta personer, gömda vapen, sprängmedel och narkotika också lokalisera osynliga biospår och brännbar vätska. Dessa kan efter att ha markerats av hund, undersökas närmare och säkras av kriminaltekniker för vidare analys av NFC. När det gäller osynliga biospår arbetar kriminaltekniker och forensiska handläggare annars utifrån erfarenhet och bedömningar i det enskilda ärendet.

3.2.5 Nationella operativa avdelningen (Noa)

Under Noa, som inriktar och leder polisverksamheten nationellt och internationellt, ligger flera olika verksamheter innefattandes forensisk verksamhet. Till exempel Swedish CyberCrime Center (SC3) och Nationella Bombskyddet (NBS) med det Nationella bombdatacentret (NBDC).

3.3 Andra myndigheter

Andra myndigheter kan också anses arbeta med kriminalteknik i olika avseenden, men de omfattas naturligtvis inte av NFC:s processansvar. Det

⁴ Granskning av polishundverksamheten, Internrevisionen (Polisen), 2020-04-20.

gäller till exempel Tullverket, Rättsmedicinalverket (RMV), Försvarmakten och kommunala räddningstjänster samt andra svenska och utländska myndigheter och aktörer som samverkar och samarbetar med Polismyndigheten.

4 Det forensiska flödet

4.1 Spår

Det finns inte någon legaldefinition av spår i svensk lagstiftning. Det närmaste är kommentaren till 27 kap. 1 § rättegångsbalken angående föremål som skäligen kan antas ha betydelse för brott.⁵ Där nämns föremål (spår) som har betydelse för utredningen, men som inte är sådana att beslagsreglerna behöver tillämpas, till exempel bortkastade cigarettfimpar och annat som varken har något värde eller är i någons besittning.

Varken Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten har någon formellt fastställd definition av spår, men Polismyndigheten arbetar efter följande vedertagna definition.⁶

Spår är gods som har betydelse för utredning, saknar värde och anspråkstagare samt inte är beslag eller person.

Med utgångspunkt i främst lagkommentarens korta resonemang kan slutsatsen dras att spår är föremål eller avsättningar utan värde som har betydelse för utredningen och som inte är beslag eller faller in under andra rättsliga begrepp.

4.1.1 Spår eller beslag

Spår bör inte tas i beslag och beslag bör inte heller dokumenteras som spår.

Beslag och spår dokumenteras på olika sätt i olika system hos polisen (Durtvå respektive TekPro) och rättsföljderna av vilken bedömning som görs i denna del är också tämligen olika. Utveckling pågår för att registrera även spår i DurTvå. Beslag ska som huvudregel hävas eller förverkas och spår ska som huvudregel sparas. För mer information om beslag hänvisas till *Beslag och genomsökning på distans*, RÄV 2022:22.

Till spår räknas normalt kroppsvätskor och mindre ting som kan bli föremål för rättsmedicinska, rättskemiska eller forensiska undersökningar, exempelvis blod, sperma, saliv, cigarettfimpar, patronhylsor och tomflaskor samt olika former av skräp.⁷ Även spår säkringssatsen efter sexuella övergrepp samt mark- och vattenprover är att anse som spår.

Gränsdragningarna mellan spår och beslag får göras utifrån en bedömning om föremålet har tagits från någon som kan tänkas göra anspråk på det och om föremålet har något ekonomiskt värde. Besittningsbegreppet bör vara

⁵ JUNO version: 91 Publicerad digitalt: 2021-12-10.

⁶ Polismyndighetens protokoll, Styrgruppsmöte gällande Handläggning av beslag och spår, 2019-10-04.

⁷ Jämför *Res derelictæ* och *Res nullis*, bortkastade eller herrelösa saker och skräp.

vägledande och i tveksamma fall bör föremålet tas i beslag. Ett besudlat klädesplagg som påträffas vid en husrannsakan eller på en person bör tas i beslag medan besudlingar som säkras från plagget bör behandlas som spår.

Anser åklagaren att ett föremål som tagits i beslag istället ska behandlas som ett spår ska beslaget hävas. En lämplig formulering av ett sådant beslut kan då vara "beslaget hävs, bedöms vara spår".

4.1.2 Spårflödet

Spår kan säkras av vem som helst – privatperson, läkare, ingripandepolis, kriminaltekniker eller forensiker på NFC – och var som helst. För att spår ska kunna hanteras korrekt måste det ändå in i den forensiska processen.

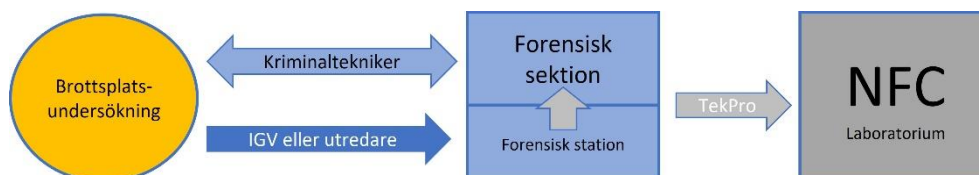
Vanligen säkras spår av ingripandepolis, lokal brottsplatsundersökare eller kriminaltekniker, men kan också säkras av utredare eller annan (till exempel privatperson eller sjukvården) och sedan överlämnas till polisen.

Om ett spår har säkrats direkt av kriminaltekniker, genom till exempel en brottsplatsundersökning, hanteras det på den forensiska sektionen (se avsnitt 4.2) och skickas vid behov av undersökning och analys till något av NFC:s laboratorier.

Om spåret har säkrats av ingripandepolis eller utredare, eller om det lämnats in av någon annan till polisen, så lämnas det som regel in till den forensiska sektionen via den forensiska stationen (se avsnitt 4.2.1). Därifrån hanteras det vidare inom den forensiska sektionen som vid behov begär en undersökning och analys av NFC.

Spår från beslag, liksom vissa biospår, säkras normalt av en laborant eller en forensisk handläggare på något av NFC:s laboratorium (se avsnitt 4.3), eller i särskilda ärenden direkt på plats av NFC-personal.

Undersökning och analys utförs sedan av en forensisk handläggare hos NFC som skriver sakkunnigutlåtande.



Figur 1 Förenklad översikt spårflöde

4.2 Forensisk sektion

På en forensisk sektion arbetar till exempel kriminaltekniker, lokala brottsplatsundersökare (lokus), handläggare och brottsplatskoordinatorer.

Kriminaltekniker och lokala brottsplatsundersökare gör olika tekniska undersökningar och säkrar spårmaterial på både stationen och på brotts- eller fyndplatser. De genomför brottsplatsundersökningar (BPU), tar bilder och upprättar skisser, kartor och protokoll.

En brottsplatskoordinator är en speciellt utbildad kriminaltekniker vars uppgift är att samordna större kriminaltekniska utredningar i ärenden med till exempel flera platser som ska undersökas och flera medverkande kriminaltekniker. Brottsplatskoordinatören sköter också informationsutbytet med förundersökningsledaren och är informationspartner till en generalist vid NFC (se avsnitt 4.3).

På den forensiska sektionen finns den första linjens kunskap om vilka undersökningar som är möjliga att göra och vilka som i det specifika fallet är forensiskt lämpliga att göra.

4.2.1 Forensisk station

Det är till den forensiska stationen som ingripandepoliser och utredare lämnar in spår och beslag för administration, sällning och urval samt vidare hantering inom den forensiska sektionen och NFC.

4.2.2 Registrering samt spår- och godslistor

Varje brott där det finns teknisk utredning registreras i TekPro. Där registreras både beslag och spår. Beslag registreras alltså i både Durtvå och TekPro, men det är i TekPro som begäran om forensiska undersökningar överförs till NFC, varefter materialet skickas till något av NFC:s laboratorier.

Kriminaltekniker på den forensiska sektionen upprättar spår- och godslistor över vilka spår och beslag som finns i ärendet. Spår- och godslistorerna kan vara bra verktyg för att få överblick över vilka spår som finns i ärendet och därigenom utgöra underlag för bedömningen av vilka undersökningar som ska beställas samt hur de ska prioriteras (se avsnitt 5.3.1.1). För exempel på spår- och godslistor, se bilaga 1 och 2.

Sedan 2021 pågår ett arbete inom Polismyndigheten med att införa spårprotokoll i Durtvå. De förväntas likna de nuvarande beslagsprotokollen.

Värt att särskilt poängtera i detta sammanhang är att spår- och godslistorerna samt de kommande spårprotokollen är ögonblicksbilder av den status som är för handen då de skapas eller läggs in – precis som beslagsprotokollen.

4.2.3 Statuskontroll

Polisens utredare (som arbetar i Durtvå) och kriminaltekniker (som arbetar i TekPro) har sedan 2022 fått tillgång till ett system som heter Foresight. Foresight ger utredare och kriminaltekniker en möjlighet att söka och få en sammanställning över undersökningar och material i K-ärenden som hanteras av NFC. Informationen som presenteras är en ögonblicksbild och hämtas

direkt från NFC:s ärendehanteringssystem Forum. Det visar till exempel om ett material är på väg till NFC enligt begäran, har inkommit eller är registrerat och verifierat av NFC. Det kan, av skäl som redovisas nedan (avsnitt 4.4), dock inte ge någon enskild prognos om när analys svar kan förväntas.

4.3 Forensiskt laboratorium

När en begäran om en forensisk undersökning har gjorts, skickas materialet från den forensiska sektionen till något av NFC:s laboratorium och ett ärende läggs upp i NFC:s ärendehanteringssystem Forum.

Alla forensiska laboratorier är kvalitets- och kompetenssäkrade för de undersökningar som utförs på respektive laboratorium. Ackrediteringarna kan dock variera mellan laboratorier och över tid beroende på personal och forensisk utveckling. Av den anledningen kan olika spår från samma ärende komma att skickas till olika laboratorier.

De vanligaste spårsäkringarna (till exempel fingeravtryck) utförs på samtliga laboratorier. Vissa grundläggande analyser (till exempel vapen, fingeravtryck och skospår) utförs, förutom i Linköping, även på de större regionala laboratorier i Stockholm, Göteborg och Malmö. Övriga spårsäkringar och undersökningar utförs på laboratoriet i Linköping.

På laboratorierna arbetar till exempel forensiska laboranter, forensiska handläggare och generalister.

En generalist har bred och hög verksamhetskunskap och är bland annat NFC:s motsvarighet till brottsplatskoordinatören. Generalistens roll i omfattande ärenden är att samordna och prioritera de undersökningar som ska utföras vid NFC. Generalistens kommunikation, såväl inom NFC som med brottsplatskoordinatören (se avsnitt 4.2) och med förundersökningsledaren, blir därför en viktig del av handläggningen av omfattande ärenden.

4.4 Tidsplan och tidsprognostisering

4.4.1 Tidsplan

Med hänsyn till begränsade häktningstider och krav på åklagaren att vid åtalsförlängning redovisa en tidsplan för förundersökningen, behöver åklagaren kunna få besked av NFC om när undersökningar och sakkunnigutlåtanden kan förväntas.⁸

⁸ 24 kap. 4 a § rättegångsbalken, (1942:740) och lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och 24 kap 18 § rättegångsbalken.

4.4.2 Tidsprognoser är bedömningar

Eftersom forensiska undersökningar, liksom förundersökningar, är olika och föränderliga till sin natur, kan NFC endast göra en bedömning om hur lång tid en undersökning kan förväntas ta. En sådan bedömning grundar sig bland annat på genomsnittlig genomströmningstid för aktuell typ av undersökning, ärendets prioriteringsgrad (se avsnitt 4.5) och eventuella begränsningar (se avsnitt 4.6). Eftersom utgångspunkterna för bedömningen är föränderliga, kan också NFC:s svar komma att förändras över handläggningens tid. I vissa fall kan den aktuella undersökningen gå fortare än förväntat och i somliga fall ta längre tid – allt beroende på olika faktorer. Ärendets komplexitet är en avgörande sådan.

4.4.3 Komplexitet

Om ärendet är av enkel karaktär med endast ett spårmaterial och en undersökning, säkras spårmaterial av polisen som skickar det till NFC:s närmaste eller mest lämpliga forensiska laboratorium för undersökning och analys. Om analysen där ger resultat, redovisar laboratoriets forensiska handläggare ett sakkunnigutlåtande baserat på resultatet. Om analysen inte ger något resultat, kan provet behöva analyseras igen eller så kan till och med en ny spår-säkring behöva göras – med ny efterföljande analys och utlåtande. Redan av detta följer att det kan vara svårt för NFC att ge en precis prognos om hur lång tid ett analys svar och utlåtande kan förväntas ta. Om ärendet är av mer komplex karaktär med flera olika material eller med flera olika och avancerade analyser, blir det ännu svårare att sätta en tidsprognos.

Vissa typer av spår-säkringar konkurrerar dessutom med andra, till exempel säkrande av fingeravtryck med biospår-säkring (dna-topsning). Andra analyser sker manuellt och kräver tid eller kan bara utföras på vissa ställen i landet. Förhållandena i det specifika ärendet kan komplicera den forensiska handläggningen som sådan och därför också möjligheten för NFC att kunna ge en träffsäker prognos om när slutligt svar kan förväntas.

Om det görs omtag eller vidtas kompletterande forensiska åtgärder kan det innebära att man får börja om från början i processen, vilket ytterligare försvårar för prognostisering och försenar ärendets totala handläggningstid.

Det är alltså viktigt, för en så snabb och effektiv forensisk process som möjligt, att beställa rätt undersökningar från början (se avsnitt 5.1, 5.3.1.1, 5.3.3) istället för att successivt komplettera eller justera beställningarna allteftersom. Det senare kan ju ändå bli fallet på grund av förundersökningens egen karaktär och utveckling (se avsnitt 5.4.1–5.4.1.3).

I mer komplicerade eller omfattade ärenden kan komplexiteten minskas genom att – i dialog med kriminaltekniker och NFC – begära preliminära förhandsbesked avseende vissa spår eller att portionera beställningar i delar med olika prioritet.

4.5 Prioritering av ärenden hos NFC

NFC har tillsammans med Åklagarmyndigheten, Noa och polisregionerna arbetat fram grunder för hur ärenden ska prioriteras när de kommit till NFC. De ska prioriteras enligt följande:

- **Akut förtur**, som är mycket särskilda specialfall som på grund av påverkan av övrig verksamhet ska vara förankrade med polischefer på regionnivå.
 - I de flesta fall avser den akuta förturen endast vissa typer av undersökningar av ett begränsat undersökningsmaterial i ärendet.
- **Förtur**, som huvudsakligen är ärenden med frihetsberövade misstänkta, unga målsägande, unga misstänkta och vissa spaningsärenden.
 - En så kallad *prioriteringsnyckel* har tagits fram för vägledning om hur olika förtursärenden ska prioriteras sinsemellan. Den finns publicerad på ämnessidan.⁹
- **Normalärenden**, som är övriga ärenden, fördelas i olika flöden hos NFC.

Ärendets karaktär är alltså en viktig faktor för hur det prioriteras hos NFC. Det är därför viktigt att vid beställning av en undersökning ange vilken typ av förtur som begärs och varför samt att meddela NFC om relevanta förändringar i ärendets karaktär.

Myndighetsgemensamt arbete pågår alltjämt med att utvärdera hur prioriteringar av ärenden hos NFC bör göras på bästa sätt. Därför kan dessa komma att förändras.

4.6 Begränsningar av vissa undersökningar

I linje med Polismyndighetens nationella utredningsstrategi¹⁰ strävar NFC efter att använda de metoder som förväntas ge bäst resultat och samtidigt vara så resurseffektiva som möjligt. Som ett verktyg i den strävan använder NFC så kallade vägledande principer om forensiska rutiner. Det innebär att NFC, som utgångspunkt och om inget annat begärs, gör vissa standardundersökningar med vissa begränsningar beroende på typ av ärende och undersökning.

Begränsningarna kan vara av olika slag och är baserade på vetenskapliga studier, forensisk erfarenhet och på proportionalitetsprincipen. Det kan vara fråga om låga eller höga möjligheter att få resultat med viss metod, olika resultatfrekvens mellan konkurrerande metoder eller att mer specialiserade

⁹ Rånet > Rättsligt > Kriminalteknik, rättsintyg m.m. > Kriminalteknik och DNA.

¹⁰ Polismyndighetens PM 2021:10.

undersökningar som utgångspunkt bara används i grova brott och/eller i seriebrott.

De vägledande principerna är levande och justeras löpande efter samråd med Åklagarmyndigheten och Noa i takt med att metoder och teknik förfinas. De beskrivs närmare i dokumentation tillgänglig på ämnessidan.¹¹

Några exempel på sådana begränsningar är:

- Engångshandskar undersöks i normalfallet inte för fingeravtryck eftersom dna-undersökningar oftare ger användbara resultat.
- Sedlar och mynt undersöks i normalfallet inte för dna, eftersom det förväntas resultera i dna från så många personer att resultaten blir för komplexa för att kunna jämföras mot en person.
- Haltbestämning av narkotika görs i normalfallet bara vid vissa mängder motsvarande gränsen till grovt brott för respektive narkotiskt preparat.

Av de vägledande principerna framgår, liksom av rättegångsbalken, att det är förundersökningsledaren som avgör när och vilka eventuella avsteg från principerna som ska göras i det specifika ärendet.

4.7 Resultatredovisning – sakkunnigutlåtanden

Resultatet av en forensisk undersökning redovisas till beställaren (kriminaltekniker eller utredare) om inget annat anges. Om åklagaren önskar ett eget exemplar ska det särskilt anges vid beställningen.

Tidigare har NFC använt flera olika typer av redovisningsformer; sakkunnigutlåtanden, analysbesked, redovisningar, träffrapporter, delredovisningar och yttranden med mera. Sedan 2021 har NFC omarbetat dessa till färre och mer enhetliga redovisningsmallar – anpassade för respektive ämnesområde – där samtliga redovisningar benämns sakkunnigutlåtanden. Ändamål, resultat och slutsats kommer att presenteras redan med början på första sidan. I början av 2022 driftsattes den nya redovisningsformen för dna-spårsäkring och fingeravtrycksframkallning. Övriga ämnesområden följer successivt samtidigt som äldre rensas bort. Under en period i anslutning till 2022 kan alltså äldre och nyare redovisningsformer förekomma parallellt.

Utöver sakkunnigutlåtandena kan andra typer av dokument fortfarande förekomma, till exempel delredovisningar, kompletteringar, rättelser samt förhandsbesked och forensiska uppslag. För mer information om utlåtanden, hur de ska läsas och värderas, se dokumentation från NFC på ämnessidan.¹²

¹¹ Rånet > Rättsligt > Kriminalteknik, rättsintyg m.m. > Kriminalteknik och DNA. ”Sammanställning av vägledande principer i NFC:s rutiner inom den laborativa verksamheten”.

¹² Ibid, faktablad och ”Resultatvärdering i teori och praktik”.

5 Åklagarens handläggning av forensiska undersökningar

Åklagarens ansvar som förundersökningsledare omfattar hela förundersökningen, inklusive kriminaltekniska åtgärder. Det innebär att åklagaren måste ha lika bra kontroll på vilka spår som undersökts och hur, som på vilka personer som förhörts om vad, liksom på vilka beslag som tagits från vem och vilka åtgärder som behöver vidtas med anledning av det.

Det faktiska arbetet med att beställa och bevaka forensiska undersökningar utförs i normalfallet av polisens handläggare (utredare och/eller kriminaltekniker), om det inte finns en brottsplatskoordinator. Det är emellertid viktigt att informationsflödet mellan utredning och forensik fungerar. I annat fall kan resultatet bli att onödiga eller omöjliga undersökningar begärs, att svaren blir otillräckliga eller att betydelselösa undersökningar inte återkallas.

För att undvika det *rekommenderas* att åklagaren mer aktivt och löpande involverar sig själv liksom kriminaltekniker och forensiker i förundersökningssamarbetet. I större ärenden om grova brott kan det bli så per automatik, genom till exempel Pug-grupper, men även i många andra typer av ärenden kan ett närmare och löpande kriminaltekniskt samarbete förenkla, snabba på och förbättra en utredning.

5.1 Åklagaren som påläst beställare

En *påläst beställare*:

- Förstår vad som är möjligt att göra
- Förstår vilken eller vilka åtgärder som kan föra utredningen framåt
- Förstår vad som är rimligt att förvänta sig
- Vet vad som ska efterfrågas och hur
- Förstår det forensiska flödet
- Bevakar, uppdaterar, kompletterar och återkallar beställningar
- Förstår sakkunnigutlåtanden

I den löpande myndighetssamverkan mellan Åklagarmyndigheten, NFC och Noa har begreppet *påläst beställare* kommit att beskriva ett myndighetsgemensamt önskemål. Åklagare och polisiära förundersökningsledare förväntas ha tillräcklig kunskap om forensiska metoder och det forensiska

flödet för att kunna göra bra och relevanta beställningar av forensiska undersökningar.

Polis och åklagare har olika roller. Därför är också innebörden av en *påläst beställare* lite olika. Åklagaren är den som ansvarar för utredningen och begär forensiska undersökningar genom direktiv. Polisen verkställer direktiven genom att utföra beställningar till NFC, bevaka dessa och motta svaren.

För att åklagaren ska kunna få bra och snabba svar på forensiska frågor behöver åklagaren, tillsammans med exempelvis utredaren, formulera bra frågor och ställa rimliga krav (se avsnitt 5.3.3). För att kunna göra det krävs att åklagaren har förståelse för forensiken som sådan och framförallt för den forensiska processen. Åklagaren behöver sällan ha fördjupade forensiska kunskaper, men kan inte heller överlåta alla forensiska överväganden åt andra.

Att skicka "allt till NFC för analys" eller att beställa undersökningar "för att vända på alla stenar", när ett konkret utredningsbehov saknas, är inte ett effektivt utnyttjande av de forensiska resurserna. Det stoppar upp det forensiska flödet och försenar inte bara den aktuella förundersökningen, utan också andra förundersökningar. Forensiska åtgärder ska förväntas föra utredningen framåt. Samtidigt är det åklagarens ansvar som objektiv förundersökningsledare att vidta de åtgärder som behövs för att skapa en robust förundersökning, som håller för en rättslig bedömning och granskning. Gränsdragningen kan ibland vara svår och får göras i varje enskilt fall efter dialog med utredare, kriminaltekniker eller forensisk handläggare.

5.1.1 Hur åklagaren kan bli påläst?

Den forensiska verksamheten utvecklas ständigt och det tillkommer hela tiden nya undersöknings- och analysmetoder som medför utökade möjligheter att åberopa teknisk bevisning. Samtidigt kan det ibland finnas en övertro på vad som är faktiskt möjligt att göra och vilka resultat som är rimliga att förvänta sig. Ibland kan också anekdoter från kollegor eller andra skapa en felaktig bild av den forensiska verkligheten. Mot den bakgrunden är det extra viktigt med tillgång till uppdaterad information, så att åklagaren kan fatta faktabaserade beslut.

Eftersom forensiska metoder utvecklas så fort, lämpar det sig inte längre att redogöra för dem samlat i en kriminalteknisk handbok.¹³ Trots att NFC återkommande har reviderat de forensiska avsnitten i Åklagarmyndighetens kriminaltekniska handbok, har det inte varit möjligt att hålla jämna steg med utvecklingen av de kriminaltekniska metoderna. Därför har Åklagarmyndigheten och NFC nu kommit överens om att NFC ska formulera och löpande uppdatera ämnesspecifika faktablad och andra forensiskt relevanta dokument

¹³ "Kriminalteknik – en handbok för åklagare", från juni 2012, uppdaterad 2017.

samt tillhandahålla dessa för publicering på ämnessidan.¹⁴ På så sätt kan åklagare vid behov få snabb och enkel tillgång till färsk och ämnesspecifik forensisk information.

Åklagare **rekommenderas** att konsultera kriminalteknisk dokumentation på ämnessidan¹⁵ där Polisens handböcker, fakta- och informationsblad finns samlat.

Om dessa inte ger tillräcklig information **rekommenderas** att ta en direktkontakt med utredaren, en kriminaltekniker eller en forensisk handläggare hos NFC (se avsnitt 5.2.3 för kontaktinformation).

Mer om *påläst beställare* se avsnitten 5.3.1.1, 5.3.3 samt 5.4.1–5.4.1.3.

5.2 Forensisk dialog

Forensisk dialog innebär ömsesidiga (åklagare-utredare-kriminaltekniker-forensiker)

- Frågor, förslag och förtydliganden
- Diskussioner om för- och nackdelar med vissa åtgärder
- Uppföljningar och återkopplingar

Ibland sker detta genom direktkontakt med berörd aktör.

Den utvecklade forensiken ställer höga krav på kommunikation och informationsöverföring mellan åklagare, utredare, kriminaltekniker och forensiker.

I de flesta ärenden är det utredaren som är åklagarens naturliga och ibland den enda kontaktpersonen i en utredning. Det är också utredaren som i sin tur kommunicerar med övriga utredningsaktörer, som till exempel kriminaltekniker eller forensiker, och beställer samt bevakar forensiska undersökningar. Ibland kan det emellertid finnas ett större behov av att åklagaren deltar mer direkt gällande forensiska frågor. Även om direkta och fördjupade kontakter oftare förekommer i utredningar om grova brott kan de övervägas också i utredningar av mängdbrottskaraktär. Detta gäller främst ärenden med frihetsberövade personer eller när det handlar om specifika forensiska frågor.

5.2.1 Omfattande eller komplicerade ärenden

I omfattande eller i mer komplicerade utredningar om grova brott sker kommunikationen ofta genom regelbundna möten mellan åklagare, utredare och kriminaltekniker samt forensiska handläggare. I dessa ärenden utses ofta en brottsplatskoordinator från den forensiska sektionen och en generalist från

¹⁴ Rånet > Rättsligt > Kriminalteknik, rättsintyg m.m. > Kriminalteknik och DNA.

¹⁵ Ibid.

NFC (se avsnitt 4.2 och 4.3). Finns det behov av den ena, finns också behov av den andra.

I vissa omfattande eller mer komplicerade utredningar finns ibland behov av deltagande av personal från NFC direkt på brottsplatsen. Vid sådana tillfällen är det viktigt att NFC bereds möjlighet att närvara vid första undersöknings-tillfället eller vid det inledande mötet med förundersökningsgruppen. Häri-genom kan sällning av beslag och spår som ska undersökas vidare vid NFC ske redan på brottsplatsen eller vid den forensiska stationen.

5.2.2 Övriga ärenden

I andra typer av ärenden sker kommunikationen mellan åklagare, utredare, kriminaltekniker och forensiker ofta på ett mer ostrukturerat sätt via utredaren, vilket ibland kan bli till en slags visklek. I sådana fall, liksom vid överlämningar och byten av förundersökningsledare, riskeras att viktig information förloras på vägen och resultaten kan bli därefter.

Det **rekommenderas** därför att nyttja befintliga kommunikationskanaler för direktkontakt med berörd part för eventuella frågor, avstämningar eller diskussioner.

Gäller det en forensisk fråga som ännu inte är kopplad till ett ärende, en utsedd kriminaltekniker eller forensisk handläggare, eller om åklagaren inte känner till vilka det är, kan kontakt alltid tas med för frågan lämplig funktion.

5.2.3 Kontaktinformation

- Forensisk sektion: Den närmaste forensiska sektionen nås enklast genom polisens växel.
- NFC:s mottagningsfunktion: Mottagningsfunktionen är till för all kontakt i NFC:s ärenden som inte hanteras av en generalist. Den nås via telefonnummer, som av sekretess- och informationssäkerhetsskäl endast publiceras på ämnessidan.¹⁶
- NFC:s generalistjour: Generalistjouren är till för kontakt i ärenden där det finns en generalist eller en sådan kan förväntas, det vill säga större ärenden med grövre brott. Telefonnummer till generalistjouren finns, av samma skäl som ovan, på ämnessidan.

¹⁶ Ibid.

5.3 Åklagarinträde och inledningen av förundersökningen

Vid åklagarinträdet är det viktigt att urskilja vad som är brådskande. Initiala och spårsäkrande åtgärder som avspärrningar, husrannsakingar, brottsplatsundersökningar och beslag kan vara mycket tidskritiska, men det är sällan lika viktigt att snabbt skicka iväg själva beställningen av en forensisk analys. Vid högprioriterade spaningsärenden eller analyser av spår efter brand med flyktiga ämnen är emellertid också beställningen brådskande.

5.3.1 Forensisk överblick

Det kan vara en fördel att stanna upp och frysa läget för att tillsammans med övriga utredningsaktörer skaffa sig en bättre överblick över ärendet, sortera ut bevisläget och vilka material eller spår som är mest intressanta och viktiga att analysera först. Att öövertvägt och snabbt skicka iväg en osorterad mängd spår till NFC för allmän analys kan, som tidigare nämnts, snarare försvåra och försena utredningen och skapa en undanträngningseffekt på andra ärenden.

Om någon snart ska höras i ärendet eller annan bevisning inväntas inom kort, kan det finnas skäl att avvakta lite med att begära vissa undersökningar. Andra utredningsåtgärder kan komma att bevisa det som kanske var tänkt att bevisas med en forensisk undersökning, eller i vart fall göra en sådan undersökning lägre prioriterad framför någon annan. Till exempel kan en misstänkt i ett snart förhör berätta att hen varit på platsen, medgett en sexuell kontakt eller befattat sig med visst material. Då kanske inte en forensisk undersökning behövs alls, kan koncentreras till vissa delar av ett material eller kan nedprioriteras. Hänsyn bör emellertid tas till att uppgifter kan komma att ändras eller helt återtas vid huvudförhandling.

Det kan vara värt att investera tid och resurser i början på att göra noggranna överväganden och precisa beställningar istället för att i ett senare skede lägga resurser på att sortera ut, avbeställa eller komplettera redan gjorda beställningar.

5.3.1.1 *En påläst åklagare*

Vid inledningen av en förundersökning, eller när åklagaren övertar en pågående förundersökning från polisen eller annan åklagare, kan åklagaren begära in spår- och godslistor från den forensiska stationen. Åklagaren kan på så sätt skaffa sig en överblick av vilka spår som finns i ärendet och vilka beställningar som redan gjorts. Spår- och godslistorna (eller det kommande spårprotokollet) utgör också en utmärkt utgångspunkt för vidare *forensisk dialog*.

Åklagaren **rekommenderas** – särskilt vid byte av förundersökningsledare – att tillsammans med utredare och kriminaltekniker reda ut vilka undersökningar

som kan och bör göras framöver, hur de ska prioriteras sinsemellan och om några redan beställda undersökningar ska återkallas. Åklagaren är, som förundersökningsledare, den som slutligen avgör sådana frågor, men också den som har ansvaret för beslutsunderlaget.

5.3.1.2 *Den forensiska dialogen*

Den forensiska dialogen kan inledas och föras på det sätt som är mest lämpligt för ärendet – genom enkla direktiv, epost och telefon med återkoppling eller genom gemensamma telefonkonferenser, videomöten eller sedvanliga möten.

I det inledande läget är det utredaren som är den naturliga kontaktpunkten för frågor och diskussion. Vid behov kan direktkontakt tas med lokal kriminaltekniker eller forensiker hos NFC där behovet och dialogen får styra valet av kontaktpunkt.

5.3.2 **Kompletterande initiala kriminaltekniska åtgärder**

Efter en samlad genomgång av ärendet kan ibland konstateras behov av ytterligare spårsäkrande åtgärder. Det kan vara enklare saker som att ta fram en skiss eller karta eller vara mer ingripande undersökningar som en kompletterande brottsplatsundersökning för spårsök med specialsökhund för eftersökande och säkrande av osynliga biospår.

För att kompletterande åtgärder ska kunna göras behöver förutsättningarna för det finnas kvar. Om polis eller åklagare häver avspärningar eller beslag i ett för tidigt skede kan det förhindra kompletterande spårsäkring och dokumentation. Det kan därför vara avgörande för utredningen att bevara avspärningar och beslag så länge som det är möjligt och proportionerligt.

5.3.3 **En korrekt beställning till NFC**

I beställningen om forensisk undersökning ska, förutom syftet med undersökningen/undersökningarna, också anges vilken inbördes prioriteringsordning undersökningarna ska ha och vilken förtur som ärendet som sådant ska ha samt varför.¹⁷ Vid bedömningen om eventuell förtur kan åklagaren vid behov konsultera *Prioriteringsnyckeln* som finns på ämnessidan.¹⁸

Åklagaren kan, även i förhållande till forensiken, överväga att använda preliminära gärningsbeskrivningar och särskilda bevissteman. På så sätt kan också kriminaltekniker och forensiska handläggare, jämte åklagare och utredare, lättare förstå syftet med beställningen.

¹⁷ Avsnitt 3.4.2, Polismyndighetens handbok för begäran om forensisk undersökning, PM 2020:38.

¹⁸ Rånet > Rättsligt > Kriminalteknik, rättsintyg m.m. > Kriminalteknik och DNA.

Åklagaren bör överväga att, i direktiv till polisen om beställning av forensisk undersökning, ställa specifika frågor med en eller flera alternativhypoteser.

Till exempel:

- Finns det blod på jackan och i så fall vems? Målsägandens, misstänkts eller någon annans?
- Finns tändsatspartiklar på jackan? Är det i så fall av samma typ som från hylsorna i samma ärende?
- Vem har haft jackan på sig (finns bärar-dna på jackan)? Är det misstänkt, misstänkts namngivna syskon eller någon annan?

Observera att det vid jämförande undersökningar är viktigt att förse NFC med lämpligt jämförelsematerial (till exempel dna eller fingeravtryck från målsäganden eller andra) redan i samband med beställningen.

I brådskande eller omfattande ärenden kan övervägas att – i dialog med kriminaltekniker och NFC – begära preliminära förhandsbesked avseende vissa spår eller att dela upp beställningar i portioner med olika prioritet.

När begäran om forensisk undersökning av insamlade spår sedan görs av polisen på åklagarens direktiv, kan åklagaren vid behov låta ange sig själv med kontaktuppgifter som mottagare av resultatet parallellt med beställande utredare eller kriminaltekniker. Detta kan påskynda och underlätta den fortsatta *forensiska dialogen* samt informationsflödet i frihetsberövade ärenden.

Efter att begäran har gjorts och materialet har kommit fram till något av NFC:s laboratorier, är det den forensiske handläggaren eller generalisten, som är den naturliga kontaktpunkten för forensiska (handläggnings-)frågor. De nås enklast via mottagningsfunktionen eller generalistjouren hos NFC (se avsnitt 5.2.3).

5.4 Pågående förundersökning och resultatredovisning

Allteftersom förundersökningen framskrider och utvecklas kan bevisläget och behoven av forensiska och andra undersökningar förändras. Då är det, som tidigare påpekats, viktigt att forensiken går i takt med övriga delar av utredningen och inte ligger som ett obehagat externt förfarande.

5.4.1 Bevaka forensiken

Det ställs ökade krav från domstolar, främst i häktade ärenden, på att aktivt efterfråga svar på forensiska undersökningar. Samtidigt är det också en generell framgångsfaktor att löpande bevaka och synkronisera forensiken med övriga delar av utredningen. Inte endast för tidsplaner till rätten, utan också för faktiska uppdateringar i ärendet som sådant. Spår- och godslistorna

(eller de kommande spårprotokollen) kan ha uppdaterats, beställningars behov och status kan ha förändrats. Nya förhörsuppgifter eller annan bevisning kan göra gjorda beställningar onödiga, nya undersökningar nödvändiga eller aktualisera kompletteringar.

5.4.1.1 Återkalla onödiga beställningar

Det är angeläget att åklagaren så snart som möjligt, genom direktiv till polisen, återkallar beställningar som inte längre fyller någon funktion. Onödiga undersökningar ska inte stoppa upp det forensiska flödet och försena det aktuella ärendet, liksom andra ärenden.

5.4.1.2 Överväg och komplettera

Vid väsentliga förändringar av utrednings- eller bevisläget kan övervägas att, precis som vid åklagarinträdet eller vid inledandet av förundersökningen (se avsnitt 5.3.1), på nytt stanna upp, samlas och gå igenom ärendets spår och resultat tillsammans med utredare och kriminaltekniker. Sakkunnigutlåtanden kan inkomma eller annan avgörande bevisning kan tillkomma eller förändras, vilket kan skapa behov av nya utredningsåtgärder eller kompletterande forensiska frågor som behöver besvaras.

Det är viktigt att noga överväga och beställa kompletterande undersökningar eller justeringar i beställda undersökningar så snart som behovet uppstår. Det är mer effektivt att ta en direktkontakt med kriminaltekniker och/eller forensisk handläggare för en diskussion om komplettering än att avvakta ett slutligt sakkunnigutlåtande och baserat på det göra en ny beställning.

5.4.1.3 Uppdatera förtursstatus

Ärendets administrativa karaktär kan förändras så att ärendet ska ha en annan prioritering hos NFC. Till exempel kan en nyligen tillkommen och frihetsberövad omyndig misstänkt göra att ärendet ska prioriteras högre hos NFC. Motsatsvis kan en frigiven misstänkt göra att det ska prioriteras lägre.

Det är åklagarens ansvar som förundersökningsledare att underrätta NFC om förändringar som kan påverka ett ärendes förtursstatus. Eftersom NFC inte har direktinsyn i utredningarna **rekommenderas** åklagaren att, via utredaren, aktivt uppdatera och underrätta NFC om sådana förändringar. Om så inte sker kan NFC komma att felprioritera ärendet.

5.4.1.4 Förstå resultaten

Om åklagaren inte förstår ett sakkunnigutlåtande, eller ett sådant inkommer med ett resultat som inte hade förväntats, bör kontakt tas med den forensiske handläggaren för att reda ut eventuella oklarheter. NFC:s arbetsblad kan också begäras in för att få en bättre bild över vad som gjorts och hur.

Forensiska oklarheter eller missförstånd bör inte ligga till grund för avgörande förundersökningsbeslut.

5.4.2 Vad som ska redovisas i förundersökningsprotokollet

Sakkunnigutlåtanden och andra protokoll över kriminaltekniska undersökningar (till exempel brottsplatsprotokoll) som tas in i förundersökningsprotokollet ska vara digitalt signerade eller undertecknade. De förhandsbesked som NFC eller forensisk sektion kan skicka ut – på begäran eller för kännedom i forensisk dialog – bör inte tas in i förundersökningsprotokollet. De kan i sällsynta fall komma att avvika från det slutliga protokollet därför att de är just preliminära och efterföljs av slutliga protokoll eller sakkunnigutlåtanden. För mer utförlig information om vad som ska ingå i förundersökningsprotokollet hänvisas till de rättsliga vägledningarna *Den misstänktes rätt till insyn i en brottsutredning*¹⁹ och *Slutunderrättelse enligt 23 kap. 18 a § RB – vad åklagaren behöver kontrollera före åtal*.²⁰

5.5 Avslutande av förundersökningen

När åklagaren beslutar att återföra ledningen av förundersökningen till polisen, lägger ned förundersökningen eller fattar beslut om lagföring, behöver beslut också fattas om beslag och avspärningar. Åklagaren ska då skilja sig från beslag och avspärningar genom att antingen återföra handläggningen till den utredande myndigheten, häva fastställd åtgärd eller framställa yrkanden till rätten om att åtgärden ska bestå.²¹ På motsvarande sätt bör åklagaren förhålla sig till spår och beställningar av forensiska undersökningar.

5.5.1 Spara spår

Spår bör bevaras oavsett beslut i förundersökningsfrågan. Så sker också såvida inte åklagaren eller en polisiär förundersökningsledare aktivt fattar beslut om annat. Anledningen är att framtida teknik kan göra det möjligt att såväl binda en misstänkt vid brott som att bevilja en redan dömd resning.

Åklagaren får dock göra en bedömning beroende på spårets typ, ärendets karaktär, preskriptionstid och – vid nedlagd förundersökning – skälen därför.

Om åklagaren bedömer att ett spår, ensamt eller i tillsammans med annan bevisning, kan förväntas leda till en fällande dom eller vara relevant för resning i framtiden bör spåret sparas.

¹⁹ RåV 2022:26.

²⁰ RåV 2022:27.

²¹ Se RåV 2022:22, Beslag och genomsökning på distans.

Många spår håller väl över tid (till exempel dna, säkrade finger- och skoavtryck), medan andra kan påverkas eller förgås över tid (till exempel lättlösliga ämnen). Polisen ansvarar för hanteringen av spår och dess bevarande.

Om spår snart kommer att förgås, ärendet snart kommer att preskriberas eller att det inte är troligt att förundersökningen kommer att återupptas (till exempel då den ende misstänkte har avlidit) kan åklagaren besluta att inte spara vissa eller alla spår – genom att till exempel skriva ett beslut i Cåbra ("Beslut – tomt dokument"). Det kan också uppkomma en avvägning mellan förvaringskostnader och utredningsintresset av att återuppta en äldre utredning. Spår som inte ska sparas förstörs av polisen.

Observera att det är skillnad mellan spår och till exempel dna-profiler tagna från misstänkta eller andra personer med stöd av reglerna i 28 kap. RB. Gallringsreglerna är olika och framgår av 5 kap. §§ 1-10 lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område samt av faktablad på ämnessidan.

5.5.2 Återkalla beställda undersökningar

I samband med att en förundersökning läggs ned bör åklagaren försäkra sig om att polisens handläggare återkallar alla eventuellt kvarvarande och obesvarade beställningar av forensiska undersökningar.

5.6 Åtal, huvudförhandlingar och dom

Även om förundersökningen är slutförd enligt 23 kap. 18 a § RB, så betyder inte det att utredningen är klar. Undersökningen av saken sker ju i formell mening i rätten, men utredningen kan ofta fortskrida i reell mening under tiden rättegången pågår. Den misstänkte och försvararen kan begära kompletteringar och komma med nya invändningar ända fram till dess att dom meddelas av sista instans. Uppgifter kan tillkomma och förändras och den misstänkte kan åberopa egna forensiska utlåtanden eller förhör med egna forensiska vittnen.

Det är därför viktigt att upprätthålla en beredskap för den typen av eventualiteter – inte bara för åklagaren, utan även för utredare, kriminaltekniker och forensiska handläggare – genom bibehållen kontakt och dialog över tid.

5.6.1 Bevara bevisen

Senast vid åtals väckande ska åklagaren häva beslag och avspärningar, alternativt yrka på rättens beslut att dessa ska kvarstå.

Fastställande eller hävande av beslag och upprätthållande av en avspärning är proportionalitetsbedömningar som åklagaren bör göra löpande och med hänsyn tagen till flera olika faktorer. Det är ibland komplicerade och viktiga

beslut. Utredningarna blir samtidigt större, mer invecklade och tar längre tid. Därtill synes sena invändningar och externa experter också öka i omfattning. Mot den bakgrunden kan det finnas särskilda skäl att överväga att bevara bevisen längre genom yrkanden om bestående bevisbeslag och avspärningar – om det är lämpligt i det specifika fallet.

Genom bestående bevisbeslag eller avspärning kan kompletterande forensiska undersökningar objektivt reda ut eventuella invändningar eller påstådda förhållanden och kanske till och med avhålla från att framföra ogrundade eller onödiga sådana.

5.6.2 Lämna inte experter oemotsagda

Misstänkta och försvarares användning av egna forensiska eller andra experter synes öka i omfattning, vilket kan innebära fler och i slutsats motstående experter.

När förhör med eller utlåtanden av externa experter åberopas av den tilltalade, eller annars när forensiska frågor kan komma att ställas på sin spets, **rekommenderas** åklagaren att åberopa förhör med lämplig forensisk handläggare hos NFC. Om en tilltalads expert får stå oemotsagd finns risk för en obalanserad process och att rimligt tvivel uppstår på grund av att dennes påståenden inte har bemötts ordentligt. Det är i sådana fall ofta inte tillräckligt att endast förlita sig på ett sakkunnigutlåtande.²²

Det **rekommenderas** vidare att ställa frågor om kompetensbakgrund, behörighet och koppling till ackrediterad verksamhet (laboratorium) till samtliga experter som hörs (se avsnitt 3.1.3).

5.6.3 Återkoppla resultat och framgångsfaktorer

Forensisk dialog och *påläst beställare* är inte endast fråga om ensidiga åtaganden eller kommunikation från åklagare. Det handlar om ett generellt närmare ömsesidigt forensiskt samarbete och korresponderar med motsvarande önskemål från och krav på kriminaltekniker och forensiska handläggare.

För att den forensiska dialogen ska fungera och bli kvalitativ över tid behöver samtliga aktörer få återkoppling på sitt arbete. Åklagare och utredare behöver löpande uppdateras på vad som fungerar forensiskt, liksom kriminaltekniker och forensiker på vad som fungerar rättsligt.

I syfte att ge förutsättningar för sådan uppdatering kan åklagaren överväga att skicka domar och beslut till inblandade kriminaltekniker och forensiska handläggare i ärenden där forensiken har haft en särskild betydelse. Sådan

²² Projekt Omvänd bedömning - framgångsfaktorer och fallgropar i domar avseende mord genom skjutvapenvåld, som begåtts på offentlig plats och haft koppling till en kriminell miljö, Nationella operativa avdelningen, A051.643/2021, s 11.

återkoppling sker ofta på informell basis med inblandade utredare i större ärenden och på formell basis till inblandade poliser i Snabbare lagföring²³, men sällan till kriminaltekniker och forensiska handläggare.

Återkopplingen i Snabbare lagföring har visat sig höja såväl arbetsglädje som utredningskvalitet.²⁴ Genom återkoppling även till kriminaltekniker och forensiska handläggare kan samtliga utredningsaktörer få reda på vad som fungerat bra respektive mindre bra rättsligt. Det stärker också känslan av lagarbete och ger yrkesmässig tillfredsställelse när ett arbete gett bra resultat – i forensiskt såväl som i utredningsmässigt hänseende.

²³ Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål, SOU 2021:46 och prop. 2021/22:279.

²⁴ SOU 2021:46 Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål, s. 86 samt ”Myndighetsgemensam redovisning av en fortsatt försöksverksamhet med en snabbförfarande i brottmål under 2021”, Polismyndigheten, februari 2022, s. 17.

6 Bilagor

6.1 Bilaga 1 – Spårlista, exempel

Spårbilaga

Referensnummer	Brottskod	Gällningsfrist
TekNr	Brottsdatum	Skapat datum

Spår

Material- märkning	Beskrivning	Platsbeskrivning	Sakrat av
	Brandprov	Förarplats vänster sida.	
	Brandprov	Höger baksäte golv	
	Brandprov.	Vänster sida av personbil (G002).	
	Brandprov.	Höger sida av personbil (G002).	
	Brandprov.	Förarplatsen i personbil (G002).	
	Brandprov.	Uppbrunnen bastu.	
	Lås.	Från brandrester vid nedbrunnen bastu.	
	Tops med blodbesudling	Från byxa G009 med beslagsnummer	
	Textilt material	Från byxa G009 med beslagsnummer	
	Brandprov, textilrest.	Stuss, ländrygg på den avlidne	
	Blodbesudling.	På marken framför entrédörren till boden	
	Brandprov.	Från marken, snett bakom personbilen.	
	Brandprov.	Från marken, vid träd bredvid nedbrunnen bastu.	
	Blodbesudling	På marken framför entrédörren till boden	
	Tops sekret	Från dryckesmykning på ölburk som stod på hyllan inne i boden	
	Tops blodbesudling	Från Lecablock G036	
	Tops blodbesudling	Utsida förardörr	
	Tops blodbesudling	Utsida höger bakdörr	
	Tops blodbesudling	Presenning i bagaget	
	Fibrer/hår	Förarsätet och främre passagerarsätet i personbil.	

6.2 Bilaga 2 – Godslista, exempel

Godsbilaga

Referensnummer	Brottskod	Gallringsfrist
TekNr	Brottsdatum	Skapat datum

Material-märkning	Beslagsnr	Beskrivning	Platsbeskrivning	Tillvarataget av
		Personbil	På fastigheten	
		Yxhuvud.	På fastigheten vid utbrunnen personbil (G002).	
		Spade.	På fastigheten vid utbrunnen personbil (G002).	
		Nycklar	I utbrunnen bil (G002) samt en nyckel från stugan på fastigheten.	
		Kabelrester.	Vid utbrunnen bastu på fastigheten.	
		Tomhysa.	På marken vid förarplatsen (utanför personbil G002).	
		Tomhysa.	På marken vid förarplatsen (utanför personbil G002).	
		Gaffel.	På bord i stugan, närmast fönstret.	
		Kniv.	På bord i stugan, på en tallrik, 1a från fönstret.	
		Tändvätska.	På bord i stugan, vid ingången till stugan.	
		Sillburk (Abba).	Från utbrunnen personbil.	
		Korv (ca 22 cm lång).	Från utbrunnen personbil.	
		Papperstallrik	Från bordet i stugan	
		Papperstallrik	Från bordet i stugan	
		Makrillburk, tom	På marken vid farstukvisten, stugan	
		Plastemballage	Från eldstaden i stugan	

Jämförelseprov för DNA-analys

Material-märkning	Förnamn	Efternamn	Personnummer	Misstänkt
	xx	xx	xxxxxxx	Nej
	xx	xx	xxxxxxx	Ja
	xx	xx	xxxxxxx	Ja
	xx	xx	xxxxxxx	Ja



ÅKLAGARMYNDIGHETEN